

Luxusní příspěvek k dějinám alchymie

Vladimír Karpenko, Ivo Purš, Martin Žemla. Divadlo věčné Moudrosti a filosofická alchymie Heinricha Khunratha. Spis

Amfitheatrum sapientiae aeternae přeložil Jakub Hlaváček. Praha, Trigon, 2017, 452 stran.

Heinrich Khunrath (1560–1605) byl saským lékařem, alchymistou a myslitelem. Medicínu vystudoval v Lipsku a zejména ve Švýcarsku, kde se stal Paracelsovým přívržencem a kde byl v r. 1588 promován na lékaře. Po několika letech praxe v německých městech se objevil v září 1591 ve funkci dvorního lékaře u Viléma z Rožmberka v Třeboni. Jeho pobyt tu byl spíše epizodický, a tak jej naše historická obec dlouho ani neregistrovala. Pro ilustraci: třísvazková encyklopedie vydaná v r. 1982 nakladatelstvím ČSAV heslo *Khunrath* ani *Kunrath* nezná. V posledních letech se však zúčastnil několika pražských mezinárodních akcí anglický badatel Peter Forshaw, který ve svých vystoupeních na Khunratha a jeho dílo upozornil. Od té doby trvá zájem o tuto pozdně renesanční až barokní postavu u nás až dodnes. Přesto však dlouho nevzniklo zásadnější dílo, které by se tohoto autora ujalo.

Stalo se tak teprve v poslední době, v recenzovaném spise, v němž se spojilo úsilí čtyř osobností, z nichž každá zanechala v naší alchymistické historiografii výraznou stopu: J. Hlaváček, V. Karpenko, I. Purš a M. Žemla. Pro své společné dílo si zvolili jeden z ústředních Khunrathových spisů, *Amfitheatrum sapientiae aeternae*. Je to dílo, které je názorovou synkrecí křesťanství a magie, bible a kably, Paracelsa i řady dalších alchymistických autorů. Spis vyšel poprvé brzy po Khunrathově návratu z Čech v Hamburku v r. 1595, náš kolektiv si však zvolil pro svou analýzu jeho posmrtně vydanou verzi z r. 1609.

Úvod celého díla představuje překlad tohoto latinského spisu do češtiny. Tuto nesnadnou, až trnitou cestu podstoupil Jakub Hlaváček. Je to čin novátorský, není nám známo, že by existoval překlad do jiného novodobého jazyka. Jde o 159 velkoformátových stran (34 x 28 cm) včetně devíti tiskařsky velmi zdařilých reprodukcí Khunrathových rytin.

Následující tři části díla jsou volnými sériemi kapitol osvětlujících Khunrathův život, vnitřní obsah jeho díla i různé aspekty, které se týkají tu blíže, tu i vzdáleněji tohoto autora. Prvý z těchto kaleidoskopů, nazvaný „Heinrich Khunrath v zrcadle svého Divadla“, kterou napsal Ivo Purš, obsahuje více než 60 kapitol. Některé z nich shrnují dosavadní znalosti, většina z nich je však zcela originální a v dosavadní literatuře nemá obdobu.

Tato charakteristika platí *mutatis mutandis* i pro druhou sérii kapitol z pera Martina Žemly, nadepsanou „Heinrich Khunrath: filosof mezi renesancí a reformací“, i pro třetí sérii, v níž se Vladimír Karpenko věnuje Khunrathovu dílu

o hylealiuckém Chaosu. I tyto série mají mnoho desítek kapitolek, a jsou tak jednou velikou sondou do dobové myšlenkové i alchymické problematiky.

Při čtení díla může vzniknout otázka, zda je lepší zvolený způsob kaleidoskopu, v němž některé korálky mohou být skvostné, jiné září méně a některé mohou dokonce i chybět (ale vzniklý obrazec může být stále krásný), či zda by nebyl lepší soustavný metodický výklad. Tradiční pojetí by dalo asi přednost druhému způsobu, je však nutno říci, že ani zvolená metoda nepostrádá zajímavosti a zaplní mezeru v naší dosavadní vědecko-historické literatuře.

Objemný svazek je doplněn více než důstojným seznamem literatury (22 stran), je ozdoben 58 (!) vyobrazeními a 12 stranami obsažného anglického resumé. Typografické a vydavatelské ztvárnění knihy je na nejvyšší úrovni.

Dílo se tak stalo významným příspěvkem k dějinám alchymie. Historici ostatních přírodovědeckých oborů jej musí svým kolegům „alchymistům“ jen tiše závidět.

JOSEF SMOLKA

Uwe Hoßfeld: Geschichte der biologischen Anthropologie in Deutschland. Von den Anfängen bis in die Nachkriegszeit.

Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2016. 2. přepracované a aktualizované vydání, řada „Wissenschaftsgeschichte“, 573 stran, 56 obrazových příloh. ISBN 978-3-515-11238-3

V minulém roce (2016) vyšla v druhém a rozšířeném vydání práce zasluhující z pohledu dějin přírodních věd a zejména pak kontinentální biologie bezesporu pozornost; první vydání je z roku 2005. Jedná se o syntetizující pokus o dějiny biologické antropologie v Německu, pojednané v širších kulturních a společensko-politických souvislostech. Autorem je rovněž českým čtenářům známý profesor didaktiky a dějin biologie Uwe Hoßfeld. Vzhledem k působišti autora (Friedrich-Schiller-Universität Jena) nepřekvapí, že zvláštní důraz je kladen právě na německy mluvící země, respektive tamní dobovou vědeckou oblast.

Toto druhé vydání jeho původně habilitační práce, které v kvalitní pevné vazbě zabírá téměř šest set tiskových stran a je doplněno šestapadesáti vyobrazeními, představuje biologickou antropologii jako součást věd o životě, úzce propojenou s moderní teorií evoluce ve formulaci Ch. Darwina. Právě Darwin, respektive tzv. první darwinovská revoluce představují rovněž hlavní dělicí linii časovou i problémovou.

V celkem dvanácti hlavních kapitolách, které jsou doplněny obsáhlou bibliografickou a rejstříkovou částí, autor nejdříve podrobně shrnuje stávající stav

poznání pro dějiny biologické antropologie, věnuje se periodizaci, dříve používané i aktuální terminologii. Dále shrnuje situaci před Darwinem, respektive přibližuje počátky biologické antropologie v Německu v první polovině 19. století, aby následně přešel k analýze mezinárodní spolupráce v dané oblasti a popisu výsledků. Poté je zařazeno exposé o významu E. Haeckela coby antropologa, po němž se autor věnuje institucionalizaci, etablování a vzestupu nového oboru v Německu v druhé polovině 19. století. Další dvě kapitoly jsou nutně šířeji založené a kontextualizují tento obor v souvislosti s politickou situací v Německu v první polovině 20. století, tedy v období tzv. výmarské republiky a především pak nacistického Německa. Práce je zakončena kapitolou o hlavních tendencích a směrech po roce 1945.

Obecně lze říci, že se jedná o podrobné a faktograficky velmi informativní dílo k dějinám jedné z důležitých biologických disciplín, a to nejen pokud jde o samotný předmět výzkumu, nýbrž i pro širší dobovou recepci a nazírání na biologii jako takovou. U některých kapitol se snad lze pozastavit nad poněkud užším zaměřením na situaci pouze na vybraných německých akademických pracovištích. Stejně tak by český čtenář jistě přivítal i exkurz do situace v dalších německy mluvících zemích střední Evropy, zejména pak Rakousku, kde byl – zejména ve Vídni – vývoj antropologie se situací v Německu velmi úzce spjat. To však nic nemění na skutečnosti, že se jedná o základní referenční práci pro každého, kdo se bude zajímat o dějiny antropologie (a příbuzných) oborů v 19. a 20. století i ve střední Evropě, respektive v českých zemích.

MICHAL V. ŠIMŮNEK

Renilde Loeckx. Cold War Triangle: How scientists in East and West tamed HIV. Leuven University Press v edici Lipsius Leven a s účastí EORTC Cancer Research Fund, 2017, 186 s. ISBN 978 94 6270 1137

Autorka knihy Renilde Loeckx, bývalá velvyslankyně Belgie v České republice, se potkala poprvé s profesory Antonínem Holým a Erikem De Clercqem, objeviteli nové generace účinných antivirotek na bázi acyklických nukleosid fosfonátů, v roce 2009 v Českých Budějovicích u příležitosti jejich ocenění čestnými doktoráty Jihočeské univerzity. Zaujal ji příběh o spolupráci obou vědců na objevu jedinečných sloučenin inhibujících reverzní transkriptázu HIV, ale i další virové polymerázy některých DNA virů, a na vývoji léků proti virovým infekcím člověka, zejména HIV – a to ještě ve spolupráci s Dr. Johnem Martinem, bývalým prezidentem americké farmaceutické firmy Gilead Sciences, Inc., a jeho realizačním

tým. Erik De Clercq s typickým smyslem pro humor rád označuje zmíněnou trojici „Holý Trinity“, zatímco autorka pro ně použila v názvu knihy přiléhavé označení „Cold War Triangle“. Učinila tak nepochybně proto, že jejich spolupráce na společném díle zásadního významu začala ještě v době normalizace v závěru 70. let minulého století. Renildu Loeckx, coby kariérní diplomatku s rozsáhlými znalostmi novodobých dějin střední a východní Evropy, Československa, komunistické diktatury v naší zemi a v dalších zemích sovětského bloku, zaujal příběh úspěšné spolupráce trojice „Cold War Triangle“ natolik, že začala dohánět potřebné znalosti z chemie, molekulární biologie, mikrobiologie a virologie. To vše proto, aby mohla sama celý příběh na pozadí politického dění v době komunistické totality sepsat. V tomto směru byl jejím trpělivým učitelem profesor Erik De Clercq, některé lekce se odehrávaly dokonce u nás v Českých Budějovicích, kam E. De Clercq jezdí už deset let učit studenty oboru Biological Chemistry, společného přeshraničního programu JU a Keplerovy univerzity v rakouském Linci. Paní velvyslankyně však musela nastudovat též politické dění v naší vědě v době totality; v tomto ohledu ji fascinovaly osobnosti profesorů Františka Šorma, Milana Haška či Jána Vilčeka; vývoj vědy a akademického výzkumu v naší zemi a zejména též historie Ústavu organické chemie a biochemie AV. Pohnutky, jež vedly Erika De Clercqa na začátku jeho vědecké dráhy v Rega Institutu na Katolické univerzitě v belgické Lovani k práci na interferonu, protivirovému faktoru obrany viry infikovaných buněk, ostatně předznamenal jeho celoživotní zájem o antivirotika a mechanismy jejich působení. Erik De Clercq rád zmiňuje význam štěstí („serendipity“) ve vědě, a netýká se to toliko vlastních objevů v laboratoři, ale též náhodných setkání zcela zásadního významu, jakými byla ta s Antonínem Holým a Johnem Martinem.

Knihou Renildy Loeckx se čte jedním dechem, je pozoruhodným a strhujícím vyprávěním o objevu nové skupiny látek, které se staly podkladem pro vývoj neúčinnějších léků pro pacienty s HIV a s dalšími původci virových onemocnění, a to vše na pozadí složitých politických poměrů studené války a obtížné či riskantní komunikace mezi aktéry vědecké spolupráce oddělené železnou oponou.

LIBOR GRUBHOFFER

43. mezinárodní kongres pro dějiny farmacie ve Varšavě

Letošní mezinárodní kongres pro dějiny farmacie, který se ve dvouletých intervalech pořádá pod záštitou Mezinárodní společnosti pro dějiny farmacie (ISHP) a Mezinárodní akademie pro dějiny farmacie (AIHP), byl v pořadí již 43. a konal se ve Varšavě v termínu 12.–15. září 2017.

Místním organizátorem kongresu byla Polská farmaceutická společnost ve spolupráci s Varšavskou univerzitou a Farmaceutickým muzeem Antoníny Leśniewské ve Varšavě. Vzhledem ke dvěma významným výročím polské farmacie – 200. výročí vydání prvního polského lékopisu a 70. výročí založení Polské farmaceutické společnosti – byla za ústřední téma zvolena problematika vývoje lékopisné literatury a unifikačních snah ve farmacii a dějin farmaceutických organizací a spolků. Místem konání kongresu bylo konferenční centrum Varšavské univerzity v budově tzv. staré knihovny v hlavním kampusu univerzity na Krakowskie Przedmieście.

Kongresu se zúčastnilo na 150 registrovaných účastníků, kteří reprezentovali historiky farmacie z evropských i mimo-evropských zemí. Výsledky práce aktivních účastníků byly prezentovány formou 7 plenárních přednášek, 69 krátkých sdělení a 44 plakátových prezentací. Odborný program kongresu byl doplněn fakultativními exkurzemi do místních muzeí, společenským setkáním účastníků a slavnostním shromážděním AIHP.

Na kongresu byli přítomni i zástupci obou českých farmaceutických fakult (Hradec Králové, Brno) a členové Sekce dějin farmacie České farmaceutické společnosti

ČLS JEP. Prezentovali jednu přednášku: Federace slovanského lékárnictva 1929–1938 (autorský kolektiv: J. Kolda, J. Babica, L. Svatoš a L. Valášková) a čtyři postery: Lustgärtlein – farmaceuticko-botanický rukopis HK-SR-1 z 18. století ve sbírkách Českého farmaceutického muzea (autorský kolektiv: L. Svatoš, J. Babica, J. Kolda a L. Valášková); Komparativní studie používání léčivých rostlin v 16. století a v současnosti (autorský kolektiv: T. Ambrus, K. Kapronczay, Sz. Czigle a N. Papp); Historický vývoj lékopisných metod kontroly kvality léčivých přípravků (autorský kolektiv: T. Ambrus a V. Kmet'ková-Tkáčová); Druvet – Družstvo zvěrolékařů (autorský kolektiv: V. Vranová a M. Lisá).

V rámci kongresu se konalo zasedání výkonného výboru ISHP, rozšířené o zástupce národních členských organizací, a valné shromáždění ISHP. Na obou zasedáních byly prezentovány aktuality z činnosti ISHP, výsledky hospodaření za uplynulé dvouleté období a byli zvoleni členové nového výkonného výboru. Ve funkci prezidenta této mezinárodní organizace dosavadní předsedkyni, Christu Kletter z Rakouska, od roku 2018 vystřídá německý historik farmacie Axel Helmstädtter.

Pozvání na následující kongres, který se ve smyslu dřívějšího rozhodnutí výkonného výboru ISHP bude konat v září roku 2019 ve Washingtonu, D. C., USA, jménem organizátora, Americké společnosti pro dějiny farmacie, tlumočil Gregory Higby. V rámci závěrečného ceremoniálu byla vyhodnocena i soutěž o nejlepší prezentované plakátové sdělení, v níž se české delegaci dostalo významné pocty: ocenění v podobě 1. místa za poster Lustgärtlein, autorského kolektivu z Českého

farmaceutického muzea v Kuksu, jimž i touto cestou srdečně blahopřejeme! Členové české delegace děkují svým mateřským pracovištím, České farmaceutické společnosti ČLS JEP a České lékárnické komoře, za finanční podporu jejich účasti na kongresu.

TÜNDE AMBRUS

Wichterleovy kontaktní čočky

V rubrice Kronika tohoto časopisu (DVT ILVI, 2013, č. 4) byla zpráva o otevření trvalé expozice Národního technického muzea, nazvaná Chemie všude kolem nás. V říjnu 2017 byla tato expozice rozšířena o instalaci výstavy věnované měkkým kontaktním čočkám profesora Otty Wichterleho. Autorka výstavy Ivana Lorencová je zkušenou kurátorkou a je to na expozici znát. Při současné své činnosti v NTM (vedoucí oddělení dějin věd a techniky) využívá svých zkušeností z let, kdy učila na středních školách, takže ví, s čím úspěje hlavně u mladých návštěvníků muzea.

K výstavě samotné: předně je představen její protagonist Otto Wichterle, vrcholný specialista v oboru makromolekulární chemie, který v 50. letech minulého století spolu s D. Límem připravil hydrogel poly(2-hydroxyetyl-metakrylát, polyHEMA, event. pHEMA). Ukázal se jako vhodná surovina pro měkké kontaktní čočky, jejichž přípravu vymyslel Wichterle. Těsně před Vánoce 1961 sestavil doma z dětské kovové stavebnice Merkur prototyp odstředivého odlévacího zařízení („čočkostroj“), na kterém vyrobil pár prvních českých kontaktních čoček. Na Hod boží předal čočky k testování na

2. oční klinice a 27. prosince podal patentovou přihlášku o „čočkostroj“. Na výstavě jsou ukázány čočkostroje, které měly našeče odlévacích forem uspořádány lineárně. Pohon obstarávalo opačně zapojené dynamo z jízdního kola, později motorek z gramofonu. Právě u těchto prvních zařízení se projevil, ne poprvé, Wichterleův technický talent. Dalším vývojovým stupněm čočkostrojů bylo zařízení pro rotační odlévání čoček, tzv. karusely. Všechny prototypy čočkostrojů byly zkonstruovány v dílnách a laboratořích Ústavu makromolekulární chemie ČSAV. Licence na stroje byly prodány do USA a Japonska.

Otcem dvou soudobých technologií výroby kontaktních čoček, totiž soustružení a rotačního odlévání, je právě Wichterle. U první z nich se soustruží na speciálně upraveném poloautomatickém soustruhu xerogelový bloček, jenž vyrábí suché čočky, které se po mechanické úpravě převedou namočením v měkké čočky. Vystaven je poloautomatický soustruh, leštička čoček, radiuskop (optický mikrosferometr), optický analyzátor čoček a soustruh Nissel pro výrobu čoček.

Dnes je užívání kontaktních čoček místo brýlí běžné. Mezi mladými jako móda jsou optické i neoptické dekorativní oční čočky, které zvýrazňují nebo mění zabarvení duhovky.

Na výstavu o Wichterleových čočkách by měli jít zejména studenti středních a vysokých škol, jistě je zaujme. Pohrát si mohou i s modelovým čočkostrojem.

JÍŘÍ JINDRA

Seminář na Albertově

Dne 14. února 2018 proběhl jednodenní seminář „Moderní elektroanalytické metody“, který uspořádala Česká společnost chemická (ČSCH), Katedra analytické chemie Přírodovědecké fakulty UK a Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR za sponzorování firmou Metrohm ČR.

Na semináři před velmi početným auditoriem odezněly v úvodu dvě přednášky, které byly věnovány památce dvou významných osobností české chemie. Přednáška R. Metelky (Univerzita Pardubice) o současných aplikacích uhlíkových tištěných elektrod v elektrochemických (bio)senzorech byla dedikována profesoru Karlu Štulčíkovi, bývalému vedoucímu Katedry analytické chemie. Druhou přednášku měl profesor E. Paleček (Biofyzikální ústav AV ČR Brno), který ji nazval „Od oscilografické polarografie ke strukturně citlivé analýze biomakromolekul s Michaelem Heyrovským“ a věnoval památce nedávno zesnulého Michaela Heyrovského. Nutno dodat, že E. Paleček, v polovině 50. let 20. století už graduovaný chemik, se stal žákem profesora Jaroslava Heyrovského, takže Palečkův styk s rodinou Heyrovských byl dlouhodobý a vyústil po smrti J. Heyrovského ve spolupráci s jeho synem.

Po zmíněných dvou přednáškách seminář pokračoval dalšími půlhodinovými

přednáškami. J. Labuda (Slovenská technická univerzita Bratislava) přednášel o citlivosti struktur DNA ke kvantovým tečkám a ultrafialovému záření, hodnocené elektrochemickým DNA biosenzorem.

O elektrochemických imunosenzorech v diagnostice nádorových onemocnění pomocí jednoduchých až multiplexních analýz referovala L. Korecká z pardubické univerzity. Další příspěvek z téže univerzity přednesl T. Syrový na téma „Elektrochemie v oblasti tištěné elektroniky“. J. Vacek (Univerzita Palackého, Olomouc) hovořil o aplikaci chirálních DNA afinitních ligandů pohledem elektrochemika.

Firma Metrohm uděluje studentům ceny za jejich práce v oblasti elektrochemie, jejichž předání proběhlo během semináře. Na jeho závěr pracovník Metrohmu P. Barath informoval o nových perspektivách přístrojového vybavení elektrochemických laboratoří. Seminář byl rozhodně úspěšný a poskytl nové poznatky o senzorech a jejich použití v různých oblastech chemie i biochemie. Ještě třeba dodat, že seminář moderoval s četnými velmi cennými poznámkami k přednáškám profesor Jirí Barek, předseda odborné skupiny analytické chemie ČSCH a vedoucí Katedry analytické chemie UK.

JIRÍ JINDRA

Ferdynand Karo. Dziedzictwo kulturowe warszawskiego farmaceuty Ferdynanda Karo na tle inwentaryzacji świata. Katalog wystawy. Warszawa, Muzeum Warszawy, 2015, 124 s. ISBN 978-83-62189-43-4

Zajímavou publikaci s dílčím bohemikálním aspektem vydalo ve spojitosti s výstavou zaměřenou na osobnost botanika Ferdynanda Karo (1845–1927) varšavské Muzeum Farmacie (součást Muzea Varšavy). Působivá a po typografické stránce nápaditá knížka nabízí vedle samotného katalogu výstavy také hutný text z pera historičky přírodních věd Iwony Arabas, a to rovněž v zrcadlovém překladu do angličtiny. Autorka v něm čtenáře uvádí do dějin objevitelských cest za přírodním bohatstvím, zejména do ještě relativně nedávno neprobádaného prostředí Sibíře, s nímž jsou spojeny také osudy hlavního protagonisty publikace a výstavy. Jemu je pochopitelně věnována také podstatná část textu.

Ferdynand Karo patřil (podobně jako skladatel Fryderyk Chopin, básník a geograf Wincenty Pol nebo malíř Jan Matejko) k osobnostem, jejichž otcové nebyli polského původu, lze na nich ale velmi dobře ilustrovat sílu přitažlivosti polské kultury a společnosti pro jejich děti. V žilách Ferdynanda Karo kolovala po otci část italské krve. Narodil se v Brestu Litevském, dětství a mládí však trávil převážně ve Varšavě, Vratislavi a Čenstochové. Již jako praktikant v jedné z významných varšavských lékáren se účastnil povstání v roce 1863, z následujícího vyšetřování se mu ale podařilo vyvázat.

Na Sibír se tak dostal ironií osudu dobrovolně, až jako zralý muž se zkušeností

s provozováním několika lékáren a s dlouholetou praxí amatérského botanika, když se stal v roce 1887 vedoucím vojenské lékárny v Irkutsku. V té době již byly jím sebrané rostliny zastoupeny ve sbírkách po celé Evropě. Spolupracoval s řadou známých botaniků, mj. s Ladislavem Čelakovským. Jako klíčové se ale pro budoucnost ukázaly kontakty s jiným přírodovědcem z českých zemí, Josefem Freynem (1845–1903). Tento jeho vrstevník byl sice vzděláním i praxí technik, proslul ale jako zapálený a úspěšný botanik. Právě jemu se podařilo většinu významných sběrů Ferdynanda Karo popsat a uvést do vědeckého oběhu (38 článků v *Österreichische Botanische Zeitschrift*).

Karo se na Sibír opakovaně vracel z důvodů finančních i odborných, přičemž kombinoval praxi lékárníka a amatérského botanika, který velmi dobře zvládá praktickou stránku péče o nasbíraný materiál. Jím shromážděvaný materiál je dnes součástí sbírek po celé Evropě, nejvýznamnější část lze nalézt na Biologické fakultě Varšavské univerzity. Spolupráce Ferdynanda Karo s Josefem Freynem představuje významnou a dosud málo známou kapitolu z dějin polsko-českých kontaktů z doby, kdy označení „český“ mohlo být stále chápáno také ve smyslu zemském („böhmisch“), a nikoli jen národním.

M. ĎURČANSKÝ

Harald Salfellner: Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918. Praha, Vitalis s.r.o., 2018, 168 s., na každé straně nejméně jedna ilustrace. ISBN 978-80-7253-324-4. Německé vydání: 978-3-89919-510-1. Anglické vydání: 978-3-89919-511-8

Autor, absolvent lékařské fakulty ve Štýrském Hradci, žije v Praze od roku 1989 jako vydavatel, nakladatel a autor publikací k česko-rakouským kulturním dějinám. V Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK s úspěchem absolvoval doktorské studium. Tématem jeho disertační práce byla „Pandemie španělské chřipky 1918/19 se zvláštním zřetelem na České země a středoevropské poměry“. Uvedená publikace je úsporný výtah z rozsáhlé disertace, shrnující její hlavní výsledky a přínosy. Knížka je rozdělena do 31 drobných kapitol, jejichž názvy napovídají čtenáři, co v nich najde. Bohatý poznámkový aparát je za textem. Laický čtenář ocení připojený slovníček odborných lékařských pojmů i čtivé podání nelehké problematiky. Autor upozorňuje na skutečnost, že sledovanému tématu byla věnována značná pozornost ve Spojených státech, zatímco evropské a asijské státy, kde chřipka řádila neméně krutě, ji dosud více méně opomíjely. V našich zemích je Salfellnerova práce průkopnická a myslím, že – vzhledem k šíři heuristiky pramenů i literatury – bude patrně dlouhou dobu jediná.

Autor nejprve objasňuje problematickou úlohu poznaňského docenta Richarda Pfeiffera, domnělého objevitele chřipkového bacilu. Upozorňuje mj. na dosud neobjasněnou skutečnost, že obětí epidemie byli často fyzicky zdatní a mladí lidé. Také se zde dozvíme, jak se zrodil „španělský“ přívrstek této nemoci: v květnu 1918 onemocněl v Madridu španělský král Alfonso XIII., ministerský předseda a několik členů vlády. Ministr zdravotnictví této vlády na tiskové konferenci prohlásil, že neslyšel o srovnatelné nemoci v jiné evropské zemi, a tím ji spojil se Španělskem.

Těžiště práce spočívá zejména v rekonstrukci terapeutických protichřipkových nástrojů. Byla to zejména symptomatická léčba horečky a bolestí, které nejvíce sužovaly ochorelé. Čtenáře asi překvapí, že se používalo i pouštění žilou, naopak se nebudě divit používání homeopatik, pochopitelné v době velkého válečného nedostatku léků. Autor chronologicky popisuje šíření chřipky ve světovém měřítku v několika vlnách se zvláštním zřetelem k českým zemím. První, dosti mírná vlna s nikoliv dramatickou úmrtností zasáhla Evropu a Spojené státy na začátku léta 1918. Vysokou úmrtností se vyznačovala druhá vlna na přelomu léta a podzimu téhož roku i třetí vlna na přelomu let 1918/19. V roce 1920 se hovoří o čtvrté vlně, silně virulentní, která obzvláště silně zasáhla Prahu.

Grafická úprava publikace je velmi zdařilá, myslím, že nejednomu čtenáři může být „líto“, že tak krásná knížka se zabývá tak tragickými událostmi.

L. HLAVÁČKOVÁ